

(Artikkel i Fredriksstad Blad 24. april 1974)

Valg i Syd-Afrika

Det er parlamentsvalg i republikken Syd-Afrika i dag. Landets stemmeberettigede går til urnene formelt for å velge ny, lovgivende forsamling, reelt for å si ja eller nei til Balthazar John Vorster's sittende Nasjonalist-regjering. Men skikkelig valg skal det være i pakt med landets parlamentariske tradisjon, med flertallvalg i énmanns-kretser, og med fire partier i startgruppen: Nasjonalistpartiet ("Nasionale Party"), United Party, det Progressive parti og H.N.P.

Det kunne riktignok ha vært enda flere, som imidlertid av forskjellige grunner er avskåret fra å delta. Dette gjelder således forfatteren Alan Paton's ("Gråt, mitt elskede land") Liberale parti, som for noen år siden ble forbudt og deretter innstilte sin virksomhet. Blant dem som ellers ikke stiller til valg, kan man også merke seg den ubestridte leder for zulu-folket (landets største enkelte folkegruppe), statsmannen Gatsha Buthelezi. De politiske rettigheter de sorte har, gjelder ute i bush'en, - og bare der.

Valgbare og stemmeføre er landets hvite kvinner og menn. Til og med 1948 kunne også farvede menn i Kapp-provinsen stemme ved parlamentsvalg, men det ble det slutt på. Landets sorte flertall har aldri hatt noen slik stemmerett, og det samme gjelder det anselige antall som er av indisk avstamning.

("Farvet" er fellesbetegnelse i Syd-Afrika for henh. folk av malayisk avstamning, hottentotter samt personer av blandet opphav (mulatter m.v.). Tilsammen utgjør disse drøyt 2 millioner eller snaut 10 prosent av landets samlede befolkning).

Kan hende mangler man den helt store spenningen foran årets valg. Nasjonalistpartiet, som kom til makten i 1948 på sitt apartheid-program, har vunnet samtlige senere avholdte valg (1953, 1958, 1961, 1966 og 1970) og har p.t. 159 plasser i Parlamentet, mot United Party 60 og de Progressive 1. De aller færreste har noen tro på at det forestående valg vil føre til noe partiskifte i toppen. I kraft av sin ideologisk forankrede vilje til makt har Nasjonalistene etablert seg som "statsbærende parti" og skaffet "samfunnsmessig styring" på alle områder så det formelig koster.

United Party – den sydafrikanske inkarnasjon av den "evige toer" (også kalt "Nasjonalistpartiet i tennis-sko") - er opposisjon nærmest bare i navnet. Det Progressive parti (som Anders Lange treffende har beskrevet som "det mest rendyrkede, prinsipielle

privatkapitalistiske Ayn Rand-parti i verden”) utøver, ved sitt enslige parlamentsmedlem Helen Suzman, en iherdig og rakrygget opposisjon. Men én svale gjør ingen sommer. Det forholdsvis nydannede H.N.P. (”Herstigte Nasionale Party”) strever iherdig med å være enda mer rasistisk og nasjonalistisk enn Nasjonalistene selv, hvilket neppe vil bringe dem nevneverdig uttelling i form av parlamentsmandater.

Det blåser altså ikke i retning av epokegjørende endringer i Pretoria. Imidlertid er det nærliggende i forbindelse med det forestående valg å ta i betraktning de mer eller mindre vel funderte rykter som angår person-sammensetningen i statsledelsen. Det er således allerede på det rene at regjeringens nestor, transportminister (og gammel nazi-sympatisør) Ben Schoeman, vil takke av etter å ha sittet i regjeringen i nesten 26 år sammenhengende. Av større interesse er likevel statsminister B.J. Vorsters stilling. Han skal etter sigende være interessert i å få avløsning i jobben, hvor han har sittet siden høsten 1966, da forgjengeren Verwoerd ble myrdet. Et overbevisende valgresultat vil kunne gi Vorster det fornødne laubær-spekkede påskudd til å trekke seg. Motsatt vil en valgseier med vesentlig redusert margin (regelrett tap er nærmest utelukket) kunne lede til et ønske innen Nasjonalistpartiets toppledelse om statsministerens demisjon. Dersom det virkelig er så at Vorster er på vei ut, vil han sannsynligvis bli etterfulgt av den nåværende innenriksminister, Connie Mulder. En annen mulig statsministerkandidat, som iallfall på noe lengre sikt tippes å ville bli aktuell, er Andries Treurnicht, føreren for den mektige hemmelige organisasjon ”die Broederbond” som sies å være den instans som de facto utformer Nasjonalistpartiets (og dermed Syd-Afrikas) politikk.

Uansett valgutfallet, og uten hensyn til hvorvidt Vorster fortsetter eller får avløsning, er ett sikkert: Regjeringen vil i den kommende parlamentsperiode stå overfor store og vanskelige oppgaver, både i innenriks- og utenrikspolitikken. Men dét er en annen historie.